

Л. Й. Ситар

Вплив техніко-технологічних аспектів модернізації основного капіталу виробничої сфери на економічний розвиток регіону (на прикладі Львівської області)

У статті досліджено техніко-технологічний стан основного капіталу виробничої сфери Львівської області за рядом показників. На основі проведеної оцінки окреслено напрями та форми проведення подальшої його модернізації для підвищення конкурентоспроможності підприємств промисловості, транспорту і будівництва області.

Ключові слова: оцінка, основний капітал, виробнича сфера, показники, модернізація.

Постановка проблеми. В умовах прискорення процесів інтеграції України у європейський та світовий економічний простір одним із першочергових завдань для національної економіки є підвищення техніко-технологічного рівня обладнання на підприємств виробничої сфери. Перехід до європейських стандартів передбачає докорінну модернізацію основного капіталу підприємств, оснащення їх сучасною технікою, впровадження новітніх маловідхідних, ресурсозберігаючих та екологічнобезпечних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням процесів модернізації основного капіталу присвячені праці ряду вчених, зокрема В. Гейця, А. Гальчинського, В. Сіденко, Й. Петровича, Я. Федулової, Є. Крикавського, О. Шнипка, В. Логвинова, З. Григорової та ін. Проте, проблеми дослідження стану основного капіталу на регіональному рівні та напрями його модернізації залишаються поза увагою вчених.

Мета статті. Аналіз техніко-технологічних аспектів модернізації основного капіталу виробничої сфери та визначення форм її проведення на прикладі Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи вищесказане, вкрай актуальним і необхідним є проведення оцінки техніко-технологічного стану основного капіталу на підприємствах виробничої сфери (промисловість, транспорт, будівництво) регіонів для вибору подальших напрямків його модернізації, що проводиться на основі розрахунку ряду показників, зокрема: коефіцієнта зносу та придатності основного капіталу, коефіцієнта оновлення і вибуття, матеріаломісткості та енергооснащеності виробництва, енергомісткості та фондозброєності праці, а також показника фондвіддачі основного капіталу.

Вплив техніко-технологічних аспектів модернізації основного капіталу виробничої сфери на економічний розвиток регіону (на прикладі Львівської області)

У промисловості Львівської області, як і в Україні, у 2013 р. відбулося зниження рівня придатності виробничого обладнання на 0,6% і на 2% відповідно, порівняно з 2011 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Показники техніко-технологічного стану основного капіталу промисловості Львівської області

Показники	Роки			
	2012		2013	
	значення	приріст до попереднього року	значення	приріст до попереднього року
Коефіцієнт зносу, %	58,53	1,009	58,84	1,139
Коефіцієнт придатності, %	41,47	0,992	41,16	0,992
Коефіцієнт оновлення, %	6,311	0,985	6,180	0,979
Коефіцієнт вибуття, %	0,475	0,993	0,439	0,924
Матеріаломісткість виробництва, грн./грн.	0,672	1,032	0,947	1,409
Енергооснащеність, тонн/особу	18,00	0,948	17,84	0,993
Енергомісткість, тонн/млн. грн.	57,00	0,706	57,87	1,015
Фондоозброєність праці, грн./особу	245,0	1,073	259,3	1,058
Фондовіддача, грн./грн.	1,189	0,925	1,178	0,991

Розраховано на основі [3; 1]

Серед видів промислової діяльності в області лише у добувній промисловості та розробленні кар'єрів коефіцієнт зносу збільшився на 8,6%. Водночас у виробництві та розподіленні електроенергії газу та води ступінь зносу основного капіталу у 2013 р. знизився майже удвічі і становив 38%.

Основний капітал промислових підприємств Львівської області характеризується уповільненням темпів оновлення і вибуття обладнання. Так, у 2013 р., порівняно з 2011 р., коефіцієнт оновлення зменшився на 0,23%, а коефіцієнт вибуття – на 0,04%, і становили 6,2% і 0,4% відповідно. Аналогічна тенденція характерна і для промисловості України, де коефіцієнти оновлення і вибуття у 2013 р., відносно до 2011 р. знизилися на 0,7%.

Водночас у переробній промисловості області основний капітал підприємств характеризується суттєвим прискоренням процесів оновлення – у 2013 р. значення відповідного коефіцієнта зросло у 6,5 раза.

Результатом зниження рівня придатності основного капіталу і сповільнення процесів його оновлення на промислових підприємствах області стало погіршення ефективності використання основних засобів, на що вказує показник фондовіддачі. Так, у 2013 р. значення цього

показника у промисловості знизилося на 0,108 грн./грн., порівняно з 2011 р., і становило 1,178 грн./грн. (в Україні 0,896 грн./грн. [4]). Водночас у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води області відбулося зростання фондівіддачі майже у 1,4 рази, а у добувній і переробній промисловості – незначне її зростання у 2012 р. (на 8% і на 0,04% відповідно) і зниження в 2013 р. на 53% і на 21% відповідно, порівняно з попереднім роком.

У 2013 р. фондоозброєність праці у промисловості області зросла у 1,1 рази (в Україні у 1,3 рази), порівняно з 2011 р. і досягла 259,3 грн./особу. Серед видів промислової діяльності найбільше зростання фондоозброєності праці до рівня 446,2 грн./особу спостерігалось у переробній промисловості (в 1,7 рази у 2013 р.).

У 2013 р. діяльність промислових підприємств регіону характеризувалася скороченням витрат енергії на одного працюючого, на що вказує коефіцієнт енергооснащеності, що знизився до 18 тонн ум. пал./особу (в Україні – 47 тонн ум. пал./особу). Зменшилися і витрати паливно-енергетичних ресурсів у натуральному виразі на одиницю випущеної продукції – на 0,023 кг/грн., порівняно з 2011 р. (в Україні – на 0,027 кг/грн.).

Однак поряд із позитивними, у промисловості Львівської області спостерігався ряд негативних тенденцій, зокрема впродовж 2011-2013 рр. матеріаломісткість продукції зросла майже в 1,5 рази і на кінець 2013 р. досягла рівня 0,947 грн./грн. (в Україні 0,814 грн./грн.), що, своєю чергою, спричинено підвищенням значень цього показника у добувній промисловості і виробництві електроенергії, газу та води у 1,8 і 3,9 рази відповідно.

Протягом 2011-2013 рр. виявлено спадний тренд (у 1,1 рази) показників механозабезпеченості виробництва і механоозброєності праці на промислових підприємствах області (у 2,7 рази) до 0,438 грн./грн. і 82,5 грн./особу відповідно. Це свідчить про зниження ефективності використання активної частини основних засобів, що є наслідком скорочення механізації праці і збільшення ручної праці у промисловості.

Окрім того, інноваційна діяльність у промисловості області перебуває на низькому рівні – лише 12% підприємств цієї сфери є інноваційно активними. Серед видів промислової діяльності лише у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води кількість інноваційно активних підприємств збільшилась у 1,4 рази. Проте, обсяг реалізованої інноваційної продукції у промисловості в 2013 р., порівняно з 2011 р., збільшився на 70%, зокрема у переробній промисловості – на 73%. Водночас кількість освоєної інноваційної продукції у промисловості регіону зменшилась на 2%.

Аналіз процесів відтворення основного капіталу в сфері транспорту Львівської області засвідчує погіршення техніко-технологічного стану основних засобів підприємств цієї сфери. На це вказує високий ступінь їх фізичної зношеності, а також зниження темпів оновлення і вибуття. Так, коефіцієнт фізичної зношеності у транспорті досяг понад 78% у 2011 р., а до кінця 2013 р. значення цього показника зросло ще на 7,8% (табл. 2). В Україні спостерігається аналогічна тенденція – рівень зносу основного капіталу транспортних підприємств у 2013 р. досяг 97%.

Таблиця 2

Показники техніко-технологічного стану основного капіталу транспорту Львівської області

Показники	Роки			
	2012		2013	
	значення	приріст до попереднього року	значення	приріст до попереднього року
Коефіцієнт зносу, %	82,58	1,049	86,48	1,047
Коефіцієнт придатності, %	17,42	0,818	13,52	0,776
Коефіцієнт оновлення, %	0,810	0,832	0,690	0,853
Коефіцієнт вибуття, %	0,082	0,914	0,067	0,810
Матеріаломісткість виробництва, грн./грн.	0,257	0,889	0,314	1,221
Енергооснащеність, тонн/особу	10,80	0,907	10,60	0,978
Енергомісткість, тонн/млн. грн.	46,10	0,767	45,90	0,996
Фондоозброєність праці, грн./особу	2103,2	1,386	2557,2	1,216
Фондовіддача, грн./грн.	0,090	0,808	0,077	0,851

Розраховано на основі [3; 1]

Коефіцієнт оновлення в транспорті Львівської області зменшився у 2013 р., порівняно з 2011 р., на 0,28% і становив 0,69%. У 1,3 рази уповільнились і процеси вибуття основного капіталу – на кінець 2013 р. цей показник знизився до 0,067%.

Водночас на транспортних підприємствах області зменшується ефективність використання основного капіталу, про що свідчить зниження фондовіддачі і підвищення фондомісткості: у 2013 р. коефіцієнт фондовіддачі знизився до 0,077 грн./грн. або на 31%, що менше, порівняно з 2011 р., а коефіцієнт фондомісткості зріс до 12,9 грн./грн. (при максимально допустимому значенні 1,15 грн./грн.). Зростання фондомісткості у цій сфері значною мірою спричинено суттєвим зростанням (у 5,5 разів) значення цього показника на одному із найпотужніших транспортних підприємств області, а саме Державному територіально-галузовому об'єднанні “Львівська залізниця”.

Матеріальні витрати на одиницю реалізованої продукції у сфері транспорту області у 2013 р. також зросли (на 8,6%, порівняно з 2011 р.) і склали 0,314 грн./грн. Натомість в Україні показник матеріаломісткості виробництва у сфері транспорту знизився на 2%.

Аналіз техніко-технологічного стану основного капіталу будівельних підприємств Львівської області свідчить про незначне зменшення рівня його придатності, на що вказує підвищення значення коефіцієнта зносу до 47,9% у 2013 р., і, як наслідок, зниження коефіцієнта придатності у 2013 р. на 0,4%, порівняно з 2011 р. (табл. 3). Протилежна тенденція спостерігається в Україні загалом, де придатність основних засобів сфери будівництва зросла на 1,8% і становила 60% у 2013 р.

Таблиця 3

Показники техніко-технологічного стану основного капіталу
у будівництві Львівської області

Показники	Роки			
	2012		2013	
	значення	приріст до попереднього року	значення	приріст до попереднього року
Коефіцієнт зносу, %	47,70	1,0041	47,87	1,0036
Коефіцієнт придатності, %	52,30	0,996	52,13	0,997
Коефіцієнт оновлення, %	9,579	1,002	9,609	1,003
Коефіцієнт вибуття, %	0,996	1,074	1,057	1,062
Матеріаломісткість виробництва, грн./грн.	0,539	0,763	0,538	0,999
Енергооснащеність, тонн/особу	1,089	0,891	1,189	1,092
Енергомісткість, тонн/млн. грн.	4,300	0,628	3,700	0,865
Фондоозброєність праці, грн./особу	86,30	1,220	102,3	1,186
Фондовіддача, грн./грн.	3,113	1,065	3,163	1,016

Розраховано на основі [3; 1]

У 2013 р. на будівельних підприємствах Львівської області відбулося покращення процесів оновлення основних засобів, порівняно з 2011 р., на що вказує збільшення відповідного коефіцієнта на 0,05 пункта до рівня 9,61%. Позитивну динаміку демонструє і коефіцієнт вибуття основного капіталу: у 2013 р. його значення зросло у 1,14 рази, порівняно з 2011 р., і становило 1,06%, що є значно нижчим за норму (2,5%). На відміну від Львівської області, в Україні загалом значення коефіцієнта вибуття основного капіталу в будівництві знизилося на 5%.

Пришвидшення темпів оновлення основного капіталу у будівництві регіону посприяло зростанню ефективності його використання: коефіцієнт фондівіддачі у 2013 р. зріс у 1,14 рази, порівняно з 2011 р., і досяг рівня 3,163 грн./грн., а коефіцієнт фондоозброєності праці – у 1,4 (до 102,3 грн./особу).

Позитивною є тенденція до зниження матеріаломісткості продукції у будівництві області. Так, у 2013 р. значення цього показника становило 0,538 грн./грн., і знизилося на 0,169 грн./грн., порівняно з 2011 р. Натомість в Україні спостерігається протилежна тенденція: у 2013 р. матеріаломісткість продукції у будівництві зросла у 1,5 рази, порівняно з 2011 р. Водночас будівельні підприємства Львівської області скоротили витрати енергії на одного працюючого і витрати паливно-енергетичних ресурсів, про що свідчать значення показників енергомісткості і енергооснащеності, які на кінець 2013 р. становили 3,7 тонн/млн. грн. і 1,2 тонн./особу відповідно.

Окрім того, на відміну від промисловості, у будівництві області в 2013 р., порівняно з 2011 р., спостерігається зростання показників механозабезпеченості виробництва і механоозброєності праці у 1,9 і у 2,2 рази відповідно.

Висновки. Результати дослідження техніко-технологічного стану основного капіталу видів економічної діяльності, що належать до виробничої сфери Львівської області засвідчують про наявність ряду проблем, вирішення яких можливе лише шляхом його модернізації, зокрема:

- на *промислових підприємствах* області процес уповільнення темпів оновлення та вибуття застарілих основних засобів можливо змінити на протилежний шляхом заміни застарілого та фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним із використанням інноваційних технологій, що, своєю чергою, сприятиме підвищенню коефіцієнта ліквідації основних засобів до порогового значення 2,5% [2], підвищенню інноваційної віддачі капіталу до рівня, не меншого за 5%, і, як результат, підвищенню фондівіддачі до 0,87 грн./грн. [1];

- у *транспорті* критичний рівень зношеності основного капіталу, спричинений погіршенням і до того низьких значень коефіцієнтів оновлення та ліквідації, призвів до фондівіддачі у розмірі лише 8 коп./грн. За таких умов для зниження рівня фізичного зносу обладнання до 35% [2], а також приведення решти показників, що характеризують техніко-технологічний стан основного капіталу, до порогових значень необхідно провести докорінну технологічну модернізацію у цій сфері шляхом повного технічного переозброєння основного капіталу.

Отже, проведення модернізації основного капіталу у виробничій сфері Львівської області за визначеними формами дозволить підприємствам підвищити ефективність їх функціонування, виготовляти якіснішу продукцію, водночас зменшивши негативний вплив на довкілля, а також забезпечити всі необхідні умови для підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. У подальшому для ефективного проведення модернізації основного капіталу виробничої сфери необхідно проводити дослідження у напрямі пошуку джерел її фінансування.

Список використаних джерел

1. Інтегральна оцінка основного капіталу регіону (методичні рекомендації) / Іщук С.О., Кушнірчук-Ставнича О.М., Ситар Л.Й. / НАН України, Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2013. – 28 с.
2. Наказ Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007 “Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>.
3. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік. Частина 1 / За ред. С.І. Зимовіної. – Львів. – ГУС у Львівській області. – 2013. – 366 с.
4. Статистичний щорічник України за 2012 рік : [стат. зб.] / [за ред. О.Г. Осауленка] ; Державна служба статистики України. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. Агентство”, 2013. – 664 с.

Sytar L. Y The impact of technical and technological aspects of the modernization of fixed capital of production sphere on economic development of the region (example of Lviv).

This paper investigates the technical and technological state of the capital stock of the production sector in the Lviv Oblast, a number of indicators. On the basis of the assessment outlined directions and forms of further modernization to improve the competitiveness of industrial enterprises, transport and construction area.

Key words: *evaluation, capital, manufacturing, performance, modernization.*

Ситар Л. И. Влияние технико-технологических аспектов модернизации основного капитала производственной сферы на экономическое развитие региона (на примере Львовской области).

В статье исследованы технико-технологическое состояние основного капитала производственной сферы Львовской области по ряду показателей. На основе проведенной оценки обозначены направления и формы проведения дальнейшей его модернизации для повышения конкурентоспособности предприятий промышленности, транспорта и строительства области.

Ключевые слова: *оценка, основной капитал, производственная сфера, показатели, модернизация.*